

Ekologisk hållbarhet

För Region Gotland innebär ekologisk hållbarhet att vi ska värna om miljön, naturen och vattnet för att säkra ett fortsatt hållbart samhälle till kommande generationer. Det innebär att utveckla Gotland som ekokommun. Ställa om till lokalproducerad förnybar energi och minska negativa klimatavtryck och gifter i miljön. Högre grad av återvinning och hållbara kretslopp, att minska samhällets farliga avfall, klimatanpassning, medvetna konsumtionsval och ansvarsfullt samhällsbyggande som minskar belastningen på ekosystemen.

Sammanfattning av målområdet

Det gotländska samhället har i grunden utmärkta förutsättningar för en ekologisk hållbar samhällsutveckling. Samtidigt finns olösta problem. 2018 bjöd på extremväder som satte både vattenavledning och vattenförsörjning på hårda prov. Sommartorkan visade också hur väder- och regnberoende basnäringarna på ön är, för många blev 2018 ett mycket svårt år, när de ekosystem som ger oss grundläggande tjänster, inte levererade som vanligt.

Gotlands läge gör tillgängligheten till en nyckelfråga och kommunikationerna med omvärlden är avgörande för utvecklingen. Kommunikationerna är samtidigt ett problem ur hållbarhetssynpunkt genom att färje- och flygtrafiken till och från ön i dagsläget är helt beroende av fossila bränslen. De ryms inte i de nationella målen om 70 % minskade utsläpp från trafiken till 2030 eller att Sverige 2045 inte ska ha några nettoutsläpp av växthusgaser. De

fossilbränsleberoende transporter på ön behöver också ersättas av fordon med förnybara drivmedel och de kollektiva transportererna behöver utvecklas. Målkonflikter när det gäller markanvändning är kanske tydligast beträffande kalk- och cementindustrin, men kan också bli betydande ifråga om vattenhushållning och ytor för förnybar elproduktion.

Mål 14: Utveckla Gotland som ekokommun

Arbetet med att utveckla ekokommunen styrs inom Region Gotlands egna verksamheter av det av fullmäktige antagna miljöprogrammet och nämndvis beslutade handlingsplaner. Samtliga nämnder har beslutade handlingsplaner förutom miljö- och byggnämnden (tidigare miljö- och hälsoskydds-nämnd och byggnadsnämnd). Samhällsbyggnadsförvaltningen har inrättat en hållbarhetsgrupp. Att miljöfrågor för denna förvaltnings ansvarsområden till stor del är lagstyrda kan kanske upplevas

begränsande för det egna beslutsutrymmet, men är samtidigt av stor betydelse för ekokommunen.

För att uppmärksamma boende och besökare på att dricksvatten är vårt viktigaste livsmedel, har Region Gotland blivit "Kranmärkt". Genom att bara använda kranvatten slipper man transporter och tillverkning av vattenflaskor som orsakar onödiga koldioxidutsläpp och avfall.

För att stoppa farliga kemikalier och andra föroreningar redan vid källan så att de

inte kommer ut i kretsloppet, lanserades "Toa Uppström" – en ny karaktärsfigur som lär ut hur ett reningsverk fungerar och att alla kan bidra till att vi släpper ut renare vatten i Östersjön.

I det nya livsmedelsavtalet har bland annat krav på djurskydd lett till att allt färskt kött som köps in till de offentliga köken är svenskt. Potatis och rotfrukter köps också till 100 % svenskodlade, medan ursprungsland för frukt och grönt varierar kraftigt med säsong.

INDIKATOR (jämförelse)	2018	2017	2016
Andel förnybar och återvunnen energi i kommunala lokaler, %	99	99 (94)	99 (91)
Andel förnybara bränslen i kollektivtrafiken, %	24	36 (87)	21 (82)
Ekologiska livsmedel i kommunens verksamhet under årets första 6 månader enligt KIK, andel, %	31	31 (28)	24 (26)
Hushållsavfall som samlats in för materialåtervinning, inklusive biologisk behandling, andel, %	–	55 (39)	54 (39)
Insamlat hushållsavfall totalt kommun, kg/person	–	622 (514)	515 (518)

Mål 15: Ställ om till lokalproducerad och förnybar energi

Inom regeringsuppdraget till Energimyndigheten att ta fram en färdplan för hur Gotland kan ställa om till ett hållbart energisystem, har såväl region som Länsstyrelse arbetat nära Energimyndigheten. Bara vetenskapen om att detta arbete pågår har lyft engagemanget i ett antal initiativ och projektidéer på Gotland för energiomställning, energieffektiviseringar och energisamverkan. Inte minst har Energimyndigheten förslagit om ett energicentrum på Gotland engagerat många aktörer.

Detta uppdrag följde av den förstudie som Energimyndigheten presenterade

april 2018. Energimyndighetens uppdrag från regeringen är att, i samverkan med relevanta aktörer, ta fram en färdplan för hur Gotland kan ställa om till ett hållbart energisystem och att arbeta för en regional arena för pilotprojekt där teknik, affärsmodeller och regelverk prövas. De ska vara av värde för den omställning som hela landets energisystem behöver, för att nå nationella energi- och klimatmål.

I uppdraget ingår försörjningstrygghet, konkurrenskraft och ekologisk hållbarhet. Omställningen kommer, enligt regeringen att kräva nya tekniska lösningar och

affärsmodeller samt ett regelverk som kan anpassas för den snabba teknikutveckling som behövs.

Ett regionalt helhetsgrepp i färdplanen ska göra det möjligt för olika sektorer och samhällsaktörer, så som offentlig sektor, näringsliv och enskilda medborgare, att samspela och samverka i omställningsarbetet. I uppdraget anges också att Energimyndigheten även fortsättningsvis ska ha ett särskilt gotlandsansvar.

INDIKATOR	2018	2017	2016
Lokalt producerad biogas, GWh/år	30	29,5	29,7
Lokalt producerad sol, GWh/år	2,9	1,7	1,1
Lokalt producerad vindkraft, GWh/år	374	554	432

Mål 16: Säkra tillgången till vatten av god kvalitet

Det sedan länge intensiva arbetet för att öka kapacitet och driftsäkerhet i den kommunala dricksvattenproduktionen fortsatte. En ny VA-plan bestående av sju delplaner antogs av tekniska nämnden under hösten. Planen utgör tillsammans med den övergripande VA-strategin grunden för hur vatten- och avloppsfrågorna ska säkras långsiktigt. Teknikförvaltningen bedömer att tillgång till kompetens och kunskap inom VA utgör den särdeles största utmaningen huruvida Region Gotland kan hålla planerad utbyggnadstakt.

Även Länsstyrelsens regionala vattenförsörjningsplan blev klar under året, ett arbete där Region Gotland deltagit aktivt. Planen tar ett samlat grepp om hela samhällets behov av dricksvatten. Regionstyrelsen ställde sig positiv till planen vid remissyttrandet i augusti.

Sett till alla medborgare och näringsars behov, det vill säga även alla de som försörjs med enskilt vatten, kommer Gotlands vattenförsörjning vara fortsatt känslig för stora variationer i nederbörd och temperatur, vilket gör att mycket arbete återstår för att nå målet. Under 2018 blev utmaningarna uppenbara. Efter en nederbördsrik höst och en relativ snörik vinter var Tingstäde träsk fullt vid ingången av maj månad. Även grundvattennivåerna var i stort sett normala. Men den exceptionellt långa torkan från maj till mitten av augusti gjorde att nivån i Tingstäde träsk, liksom grundvattennivåerna överlag, hamnade mycket under det normala. För att hantera vattenbristen införde Region Gotland bevattningsförbud, men slapp göra trycksänkningar i näten. Högsommarens långa värmebölja gjorde att

vattenförbrukningen i Visby ökade markant jämfört med fjolåret. Kampanjen, Spara Vatten, får ändå antas ha haft en dämpande effekt på förbrukningen.

När det gäller övrigt framåtsyftande arbete i målets riktning har Region Gotland bland annat medverkat i det fleråriga Vinovaprosjektet, Testbädd Storsudret, som går ut på att testa olika tekniker att tillvarata och lagra mer av den naturliga nederbörden. Kontakterna med SGU har fortsatt kring grundvattenkartläggning och möjligheter till förstärkt infiltration.

Regionen deltar också i vattensamarbetet Blått Centrum Gotland tillsammans med Länsstyrelsen och Uppsala universitet Campus Gotland. Även om Blått Centrum under sitt första verksamhetsår främst haft fokus på att stimulera utvecklingen av vattenbruk och miljöfrågor knutna till kustmiljön, har Blått Centrum även arbetat för att knyta samman forskning och praktik när det gäller dricksvattenförsörjning. Nationellt är dricksvattenfrågorna nu mer uppmärksammade än tidigare, exempelvis genom det nybildade nationella dricksvattenrådet med Livsmedelsverket som ansvarig.

INDIKATOR	2018	2017	2016
Andel mängd levererat kommunalt vatten från skyddade vattentäkter, %	94	94	94
Antal kommunala vattenskyddsområden	17	17	20
Procentuell andel tjänligt* provresultat i enskilda vattentäkter, %	70	70	70

* Inklusivt tjänligt med anmärkning. 2016–2018 års data från 2015 års 100-brunnarsundersökning (görs vart femte år).

Mål 17: Gotlands klimatavtryck ska minska

Inom ramen för RegSam – Gotlands regionala samverkansråd, har regionen i samverkan med Länsstyrelsen tagit fram ett underlag till en ny energi- och klimatstrategi som går ut på remiss under 2019.

Länsstyrelsen hade inom detta uppdrag även möjlighet att lysa ut vissa medel för främjande insatser ifråga om underlag till strategin. Region Gotland sökte och beviljades cirka 35 tkr till en koldioxidbudget för Gotland inom ramarna för Parisavtalets 1,5-gradersmål. Koldioxidbudgeten visar på behovet att varje år minska utsläppen av koldioxid från fossila råvaror till industrin samt i drivmedel, el- och värmeförsörjning och produkter. Utsläppen ska minska med

dryga 16 procent jämfört med föregående år från år 2020 och framåt.

Transporterna är det område där det kommer att vara svårast att nå de nationella klimatmålen. Därför deltar regionen i projektet Hållbara transporter. Projektet finansieras med 50 % från Europeiska regionala utvecklingsfonden (ERUF) och drygt 46 % finansieras av regionala utvecklingsmedel 1:1. Projektets budget är drygt 5 mnkr och ligger helt i linje med Insatsområde 4 i programmet Småland och öarna ”Insatser för att stimulera energieffektiva och koldioxidsnåla transportsystem”. Projektets mål är att effektivisera och minska utsläppen av växthusgaser från transporter på Gotland,

för att bidra till det nationella målet om 70 % minskning av klimatpåverkan från transporter år 2030.

Sektorsvisa klimatutsläpp är det nationella sättet att mäta klimatutsläpp. Senaste data är från 2016. För Gotlands del svarar stenindustrin för nästan 80 % av utsläppen.

För regionens verksamheter är ett konsumentperspektiv på utsläppen mest intressant, men det är svårt att jämföra helt olika verksamheter.

Utsläppen från vägtrafikens drivmedel minskar sakta, men totalt sett har tillförseln av eldningsolja till oljehamnen inte minskat.

INDIKATOR (jämförelse)	2018	2017	2016
Andel nyregistrerade bilar med alternativa bränslen, %	9,9 (9,1)	5,3 (6,5)	4,5 (4,6)
Sektorsvisa klimatutsläpp på Gotland, CO ₂ ekv, kton/år			
- stenindustri, exklusive arbetsmaskiner			1764
- jordbruk inklusive djurhållning, men utan traktorer m m			275
- mark- vägtransport inklusive arbetsmaskiner			137
- inrikes civil sjöfart	-	-	16
- inrikes flyg			8
- militär transport			8
- övrigt			39
Utsläpp av CO ₂ från fossila bränslen i egna verksamheter, kton/år	-	-	-
Utsläpp av CO ₂ från tillförda fossila drivmedel och eldningsolja, kton/år	223	216	215

Mål 18: Ett ansvarsfullt samhällsbyggande som bidrar till tillväxt över hela ön

Under 2018 har strategin, Ett långsiktigt hållbart serviceutbud på Gotland 2019–2030, beslutats, med syfte att fastställa en övergripande inriktning för hur Region Gotlands servicestruktur ska utvecklas geografiskt. Målet är att säkerställa att Region Gotlands service utvecklas så att den bidrar till en långsiktigt hållbar regional utveckling, där hela Gotland ska vara attraktivt för boende, besökare och näringsliv.

Under 2018 har arbetet med Program Klintehamn 2030 gått vidare. Under sommaren genomfördes ett uppskattat för-

sök med ”öppet kontor” på plats i centrala Klintehamn. De förslag och idéer som fångades upp har sedan bearbetats i det fortsatta arbetet med att färdigställa programmet.

I början av sommaren slutfördes det första försöket med att anvisa mark på ett nytt sätt – dubbel markanvisning, med syfte att främja bostadsbyggande på landsbygden. Genom att anvisa ett paket med tre fastigheter varav en fastighet i ett attraktivt område i Visby samt en fastighet i Hemse respektive Klintehamn.

Regionens ambitioner att genom utsedda så kallade LIS-områden få till stånd lokal utveckling i strandnära lägen har visat sig svårare än väntat.

Gotlands länsplan för regional transportinfrastruktur 2018–2029 fastställdes i november av regionfullmäktige. Planens inriktning är tillgänglighet, trafiksäkerhet och hållbarhet. Drygt hälften av medlen för de fyra första åren avses användas för åtgärder för ökad cykling, en stor del i detta är cykelleden mellan Västergarn och Klintehamn.